

УДК 340:174

 І.М. ЄВХУТИЧ, Львівський державний
університет внутрішніх справ

МОРАЛЬ І ПРАВО ЯК СУСПІЛЬНІ ІНСТИТУТИ: ПРОБЛЕМИ ОСМИСЛЕННЯ В УМОВАХ ПОБУДОВИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Ключові слова: право, мораль, суспільний інститут, моральна свідомість, взаємозв'язок моралі і права, духовні цінності, форми суспільної свідомості, спосіб нормативного регулювання, суб'єкти правовідносин

Підвищення рівня системності суспільства визначає потребу дослідження ролі права і моралі, їх взаємодії та співвідношення як основних засобів упорядкування відносин між людьми. Саме тому аналіз взаємодії права, як основного засобу державного впливу на суспільство, та моралі, як важливого різновиду соціальних норм, створює реальні можливості запровадження в практичну діяльність суб'єктів правових, моральних, етичних, релігійних та інших норм, які є невід'ємною складовою діалогу між людьми в сучасному світі.

Морально-правовими проблемами розвитку сучасного суспільства займалися провідні зарубіжні та вітчизняні науковці Й. Гессен, Д. Дьюї, Г. Кельзен, Г. Маркузе, А. Пайк, В.Д. Бабкін, В.А. Бачинін, С.В. Бобровник, С.Д. Гусарев, А.П. Заєць, О.В. Зайчук, Н.М. Оніщенко, М.І. Панов, О.В. Петришин, П.М. Рабінович.

Мета даної статті полягає у дослідженні моралі і права як соціальних інститутів, які встановлюють у суспільстві правила поведінки людей, відповідно до їх моральних уявлень про добро і зло, справедливість і несправедливість, честь, гідність і охороняються силою суспільної думки або внутрішнім переконанням.

Проблематика моралі завжди привертала увагу дослідників різних галузей суспільство-

знавства, адже мораль є одним із найбільш ефективних регуляторів людської життєдіяльності. У сучасних умовах потреба в аналізі моралі в різноманітних її аспектах загострюється з двох позицій. З одного боку – у контексті світоглядних змін, що відбуваються у всьому світі в руслі тенденцій гуманізації і демократизації, які відображаються серед іншого і в певних змінах у моральних настановах, правилах і нормах. З іншого боку, «освіжити» розуміння моралі корисно в умовах сучасної української дійсності – адже процес переходу від одного стану соціальної системи до іншого (досі не визначеного) на вітчизняних теренах надмірно затягнувся і актуалізує пошуки інших регуляторів.

Перехідний етап розвитку суспільних відносин зумовлює посилену увагу до проблем моральної свідомості і культури в новому історичному контексті. Адже мораль є складовим елементом, що активно впливає на розвиток всієї системи суспільства. А сьогодні, як ніколи раніше, назріли серйозні суперечності між усвідомлюваними загальнолюдськими ідеальними уявленнями про моральні якості особистості і тими засобами впливу, які часто роблять вчинки аморальними. Одним із найважливіших теоретичних і практичних завдань, необхідних для виживання спільноти, формування цивілізованої моралі українського суспільства, яке знаходиться нині в стадії економічного, соціально-політичного і духовного катарсису. Тим більше, що процес переоцінки духовних цінностей, який можна спостерігати, свідчить про те, що відбувається і стихійний, самоорганізаційний шлях формування принципово нових засад моралі.

Мораль у світлі традиційного філософського дискурсу постає як форма суспільної свідомості, яка відображає дійсність у вигляді моральних норм, принципів, правил поведінки. Так, В. Малахов визначає мораль як форму суспільної свідомості, що являє собою «сукупність принципів, вимог, норм і правил, які регулюють поведінку людини в усіх сферах її суспільного життя. В моралі відображаються цінності, що склалися в суспільстві,

в нормах поведінки людей, які закріплені в поняттях добра, честі, совісті, справедливості тощо. Усі ці поняття мають оцінний і регулюючий характер» [1, с.25].

Аналогічні тлумачення пропонують і представники суміжних галузей суспільствознавства. Так, правознавець І. Гетьман-П'ятковська обґрунтовує авторське бачення моралі як усвідомленої, тобто заснованої на знаннях, досвіді та звичаях, категорії, яка формує відчуття прагнення до належного, що формується з внутрішнього спонукання віри у справедливість, впевненості панування добра, бере цю впевненість з розуміння цінностей життя: добробуту, миру, захисту, збереження та продовження роду задля майбутнього людського існування [2, с.6].

Мораль – це:

- категорія, що визначає рівень свідомості, сформованої еволюційно, з урахуванням життєвого досвіду;

- поняття, що може бути усвідомлене людьми;

- це людське уявлення про належне, критерієм якого є добро і зло, чесність, порядність, справедливість, правда, кривда;

- явище динамічне, що формується і змінюється залежно від досягнутого економічного, матеріального, інформаційно-технічного, культурного та духовного рівня суспільства або групи людей чи окремого індивіда;

- внутрішнє спонукання людини, яке спрямоване на досягнення належного, абсолютних цінностей, істинності;

- внутрішнє переконання, що формується усвідомлено людиною під впливом виховання, освіти, оточуючого соціального середовища у вигляді норм, принципів, поглядів, оцінок.

Особливістю моралі як регулятора людських взаємин є те, що вона регулює свідомість і поведінку людей в усіх сферах життєдіяльності, включаючи особистісне життя і міжособистісні стосунки – на відміну, наприклад, від іншого глобального регулятора – права, яким регулюється тільки суспільно значуща поведінка (норми права виступають необхідним атрибутом держави, в якій мораль не

може забезпечити поведінку, відповідну певному громадському порядку). З іншого боку, норми моралі й права існують у динамічному взаємозв'язку – адже правова система державно організованого суспільства закріплює важливі для всього суспільства моральні настанови і цінності. Єдність моралі й права ґрунтується на спільності соціально-економічних інститутів, культури, виховання, прихильності людей до ідеалів свободи, рівності і справедливості. Їх призначення – встановлення і підтримка рівноваги, соціальної стабільності і порядку, досягнення соціального компромісу, пов'язаного зі створенням еталону, зразка поведінки. «Право і моральність – це сукупність зв'язків, що прив'язують нас один до одного і до суспільства, створюючи з маси індивідів єдиний узгоджений агрегат», слушно писав Е. Дюркгейм [3, с.406].

Цікава точка зору про взаємозв'язок моралі і права подається в практичній філософії І. Канта. У його концепції йдеться про змістовно-практичну цілісність права та моралі, цілісність, пов'язану з категоріальними визначеннями влади й підлеглості, примусу й опору, вибору і відповідальності. Більше того: згідно з твердженням І. Канта, вони являють собою не просто цілісність, а ієрархічно вибудовану культурно-онтологічну систему. Безумовність морального закону як метафізичного прояву свободи є передумовою кінцевої легітиматії права – що виступає головною інтегративною властивістю цієї єдності. У такій системі мораль зберігає свою імперативну значимість [4, с.4].

Ієрархічне співвідношення загальнолюдської моралі і права подане у своєрідній нормативній піраміді В. Бачиніна, яка містить не тільки сучасні, але й «більш давні та фундаментальні нормативно-ціннісні основи, що склалися протягом всієї історії людської цивілізації» [5, с.90]. В основі цієї нормативної піраміди знаходяться найдавніші міфологічні табуальні першонорми, які безпосередньо пов'язані з глибинними сферами колективного й індивідуального несвідомого та їх архетипами та знайшли відбиття в архаїчних мі-

фах. Над ними надбудована система релігійних норм, що внесли до механізму соціонормативної регуляції момент метафізичної абсолютності й виявилися здатними позбавити індивідуальну свідомість труднощів вибору.

Спираючись на концепцію І. Канта, сучасна вітчизняна дослідниця Т. Павлова виділяє основні риси тотожності і відмінності понять «мораль» і «право» у їх корелятивному смислового сполученні. Так, до спільних рис моралі й права як соціальних регуляторів вона відносить наступні:

- спільність коріння, генезису і еволюційних етапів розвитку моралі і права;
- подібність їх складових за сутністю і призначенням: право і мораль виступають як сукупність справедливих настанов і створених ними умов для вільного здійснення розумної волі і забезпечення цивілізованої діяльності та спілкування;
- подібність структур: структура права (правові норми, правові відносини, правова культура) відповідає подібній структурі моралі (моральні норми, моральні відносини, моральна діяльність);
- спільність базових категорій моралі і права: поняття справедливості і свободи, що є основними категоріями права, пояснюють і природу моралі.

Але низка рис розрізняють мораль і право, зокрема такі:

- інституціональна природа права на відміну від неінституціоналізованості моралі – це розходження фіксують практично всі дослідники взаємодії моралі і права;
- владний характер права, його зв'язок з державою, у той час як мораль є винятково продуктом суспільства;
- відмінність моралі і права вбачають у різному ступені конкретизації і жорсткості правової та моральної санкцій;
- формальна рівноправність права, якою наділяються суб'єкти правовідносин – такої встановленої рівності немає і не може бути в моралі;
- правова воля і правова рівність є умовою для свободи здійснення внутрішніх пере-

конань, рішень і вибору морально незалежної автономної особистості;

- мораль і право розвиваються з різним ступенем динаміки: право є системою більш консервативною, зміни в моральній системі передують змінам у праві [4, с.14].

На тлі виділення рис подібності і відмінності моралі і права безсумнівним лишається їх взаємозв'язок не лише зі свідомістю, але й із реальністю. Тому сьогодні важко обмежити розуміння моралі лише як форми суспільної свідомості – адже вже через те, що вона виконує функцію регулювання людських взаємин, вона отримує безпосередній вихід у практичну життєдіяльність людей. Тому у світлі сучасного філософського дискурсу мораль постає не тільки як форма суспільної свідомості, а й як форма діяльності, відносин, форма духовно-практичного освоєння дійсності. Це є не просто внутрішнє переконання людини, яке формується під впливом освіти, виховання, соціального оточення; не лише внутрішнє спонукання людини, яке спрямоване на досягнення належного, абсолютних цінностей, істинності. Це також і реальні дії, що відповідають критеріям добра, краси, справедливості, рівності тощо.

Поєднуючи розуміння моралі як форми суспільної свідомості і діяльності, В. Шинкарук визначає мораль як «систему поглядів і уявлень, норм і оцінок, що регулюють моральну поведінку людей». При цьому вчений вказує, що «специфікою моралі є те, що вона, на відміну від таких форм суспільного регулювання, як економічна, правова, адміністративна тощо, які спираються на спеціальні установи, силу державного примусу (право), ґрунтується на силі переконання, громадської думки, традицій, моральних авторитетів», а складовими частинами моралі є моральна діяльність, моральні відносини, моральна свідомість [6, с.399].

Прикладом поєднання в змісті моралі свідомісної і діяльнісної складових є й таке тлумачення: «мораль – це система норм і принципів поведінки людей у ставленні один до одного та до суспільства і означає форму со-

ціальної культури, що виконує ціннісно-орієнтаційні та регулятивні функції» [7, с.9].

Виступаючи не лише формою суспільної свідомості, а й формою життєдіяльності людей, мораль повинна виконувати регулятивно-конструктивну, ціннісно-орієнтаційну, виховну, пізнавальну, мотиваційну, комунікативну, прогностичну функції.

Регулятивно-конструктивна функція за сучасних умов актуалізації потреби в пошуку нових ефективних соціальних регуляторів може вважатись провідною для моралі. Вона розкривається у двох аспектах: з одного боку, це стабілізація суспільства, з іншого, – спрямування його розвитку. Жодна культура не може розвиватися поза певною моральною парадигмою, так само, як жодне суспільство не може існувати без саморегуляції. Щоб бути стабільним, суспільство потребує збереження загальної структури цінностей, які воно повинно мати для самовідтворення – і саме цю функцію виконує мораль. Крім того, мораль як зведення правил, що забезпечують внутрішню сумісність і виживання соціальної системи, і моральність як ознака соціальної системи, в якій домінують моральні настанови, постають необхідними факторами творення громадянського суспільства.

З іншого боку, мораль спрямовує і коригує поведінку людини з точки зору врахування інтересів інших людей і суспільства в цілому. При цьому активний конструюючий вплив моралі на суспільну життєдіяльність реалізується через індивідуальну поведінку.

Як стверджує Л. Овсянкіна, мораль у сучасному розумінні є важливим критерієм життєдіяльності людини та суспільства, без врахування якого розвиток суспільства не може відбуватися. Автор узагальнює значення моралі для окремої особистості в наступних тезах. По-перше, мораль створює простір свободи для людини й забезпечує її самостійність як духовної істоти (особистості) стосовно власних бажань та суспільного впливу. По-друге, моральні цінності визначають сенс існування людини, духовно збагачують її. По-третє, моральні цінності особистості – один зі

способів нормативної регуляції дій людини у всіх сферах суспільного життя, вираження її індивідуальної свідомості й вчинку, в яких інтегруються цінності добра, обов'язку, сумління та щастя. Зрештою, система моральних цінностей людини зумовлює цілісність її моральної свідомості [8, с.10]. Моральність таким чином постає стрижнем духовності особистості, в якій зібрані й відображаються всі соціальні досягнення, багатство й цінності людського буття. Можна метафорично сказати, що «проблема виховання моральної культури – це проблема формування людського в людині», її духу, гуманістичних цінностей, «доброто розуму», гуманістичної свідомості, гуманістичного знання [9, с.368].

Посередником між моральною системою окремого індивіда і всього суспільства є моральні якості особистості. Як ми знаємо, особистість є специфічною польовою структурою, яка, з одного боку, вбирає в себе все багатство суспільних відносин, з іншого, – виплескує власні сутнісні сили та інтегрує їх у соціальний простір. Так у складі сутнісних сил особистості через її структуру проходять суспільні і загальнолюдські принципи і цінності моралі. Моральні якості, формуючись у процесі виховання за посередництвом засвоєння моральних принципів і норм, зумовлюють поведінку особистості, розкривають ставлення людини до суспільства, праці, людей та самої себе. Моральні якості поступово стають усталеними рисами характеру особистості, що визначають її відносини з людьми, характеризують ставлення до себе й довкілля, а також є усвідомленими і внутрішньо прийнятими нею правилами поведінки в суспільному житті. Як вказує, наприклад, С. Ігнатенко [10, с.8], моральні якості формуються на ґрунті та у зв'язку з іншими результатами діяльності особистості, які розкривають ставлення людини до суспільства, праці, відображають гуманне ставлення до самої себе. Вступаючи у взаємодію, вони породжують нові властивості, які уособлюються з вихованістю особистості.

На рівні суспільства в цілому мораль необхідна в першу чергу як всезагальний імпера-

тив, основа для узгодження між собою інтересів і вчинків окремих індивідів і цілих соціальних груп. В історії філософії, напевно, першим Аристотель, а слідом за ним, Т. Гоббс розглядали мораль як інструмент збереження порядку в суспільстві. Якщо розглядати особистість і суспільство як взаємопов'язані відкриті нелінійні системи, де перша включена в другу, то мораль також виступає формою їх взаємозв'язку. З одного боку, моральна свідомість особистості дозволяє їй усвідомлювати загальні моральні цінності й принципи суспільства, вкладати в них індивідуальний зміст та перетворювати на власні моральні норми і принципи. Тому мораль є тим внутрішнім імперативом людини, що допомагає їй осмислено здійснювати свої вчинки, контролювати їх, ставити перед собою мету діяльності та обирати засоби для її досягнення. Дії ж особистості, які обґрунтовуються цими принципами, безпосереднім чином впливають на суспільство в цілому, в сукупності індивідуальних моральних цінностей визначаючи суспільну і загальнолюдську мораль. З іншого боку, мораль суспільства постійно впливає на формування світогляду людини, її потреб та інтересів.

Право й мораль слугують загальній меті, відповідають чітко окресленим потребам сучасного соціуму – узгоджують інтереси особистості й суспільства, забезпечують права і свободи кожної людини, а також слугують підтримці громадського порядку. Їхня єдність утворює культ справедливості у тій чи іншій державі, визначає межі і поле діяльності як окремої людини, так і суспільства в цілому [11, с.57–59].

Правові норми носять примусовий характер, впливають із сили та авторитету державної влади. Моральні ж норми регулюються в людському сумлінні, в моральній свідомості людини та суспільства. За їх порушення не має обов'язкового покарання, люди тільки відчувають докори сумління або взагалі нічого не відчувають.

Правові норми та закони потребують чіткого визначення, щоб їх виконання можна було легко перевірити і встановити відповід-

не покарання за їх невиконання. Вони регулюються законодавством тієї чи іншої країни, а моральні можуть існувати у вигляді звичаїв та традицій. Моральні норми є більш глибокими і тоншими, впоратися з якими здатна лише сама людина, покладаючись на власне розуміння обов'язку й відповідальності, на голос власної совісті, на думку й реакцію своїх близьких. Жодне зовнішнє втручання нічому тут не зарадить, тому що є проблеми, котрі доросла людина має вирішувати самостійно, покладаючись тільки на власний досвід і розум.

Із зазначених відмінностей, однак, не впливає, що мораль не має тісних зв'язків із правом. Навпаки, досить часто вони перебувають у тісному взаємозв'язку і часто взаємодоповнюють і конкретизують одне одного. Наприклад, зміни в моральній свідомості безперечно впливають нині, скажімо, на законодавство в галузі захисту прав громадян, національних відносин, охорони природи тощо.

Разом із тим, не менш важливим є усвідомлення суттєвих розбіжностей між мораллю і правом. Доповнюючи й коригуючи одне одного, вони в жодному разі не мають одне одного дублювати, їх не можна ототожнювати, змішувати або замінювати мораль правом чи навпаки.

Якщо людина є законслухняною, ідеально дотримується та виконує всі нормативні приписи, то це ще не означає, що вона є високomorальною особистістю. Людина має право зробити свій вибір: стати на шлях добра чи зла. Заздрість, егоїстичність, жадоба влади і грошей можуть не порушувати правові приписи, але вони жодним чином не сприяють підняттю морального рівня.

Вже саме поняття «право» вказує на те, що людина має можливість користуватися власною свободою, користуватися певними благами, але при цьому не обмежувати права інших собі подібних індивідів. Адже за такі неправомірні дії можна понести юридичну відповідальність, встановлену державою. Але закони, що існують в державі, не завжди відповідають інтересам її громадян, вони певним чином можуть створюватись в інтересах пра-

влячої еліти, не враховуючи потреби більшості. У такому випадку вони мають суб'єктивний, а не об'єктивний характер і вже, певним чином, є неоднозначними і суперечливими, мають неправовий статус, але при всьому цьому продовжують існувати в суспільстві і регулювати суспільні відносини [12, с.68].

Бувають також випадки, коли право намагається власними засобами вирішувати проблеми моралі – наслідком чого стає те, що людина втрачає будь-який простір для прояву власної ініціативи, зрештою, втрачає можливість залишатись собою. Світ перетворюється на деспота, якому не притаманне ніщо людське. Тут нівелюється особистість, її позиція, її думки і погляди, а це деякою мірою нагадує рабство. Така нерівноправна співпраця не приносить нічого доброго ні суспільству, ні людині, а навпаки – руйнує одне та інше.

Тому слід пам'ятати, що сенс права не в тому, щоб «підсилювати» мораль насильницькими методами, а в тому, щоб забезпечувати спільне громадянське існування людей на засадах особистої свободи, в просторі якої тільки й може розвиватися справжня моральність. Тісно взаємодіючи одне з одним, збагачуючи одне одного власним змістом і досвідом, право й мораль у цивілізованому суспільстві залишаються необхідними явищами. Саме тому вони й здатні доповнювати одне одного.

Взаємодія моралі і права проявляється у тому, що правові закони втілюють у собі принципи гуманізму, справедливості, рівності людей. Інакше кажучи, закони правової держави втілюють у собі вищі моральні вимоги сучасного суспільства. Для пояснення сутності правових норм необхідний не тільки їхній всебічний аналіз із урахуванням вимог ідей правосвідомості суспільства, але й виявлення взаємозв'язків норм права із принципами й нормами моралі, з моральною свідомістю суспільства. Застосування норм права вимагає проникнення в моральну оцінку життєвих відносин, а їх аналіз необхідний при розгляді шлюбно-сімейних, а також багатьох цивільних і кримінальних справ.

Мораль і право мають стимулюючий

вплив, тобто можуть забороняти або заохочувати до вчинення тих чи інших дій, вчинків особистості, сприяють формуванню ідеалів, певних життєвих орієнтирів, збагачують знанням правових і моральних норм. На думку О. Якуби, «встановлюючи визначені межі активності людини за допомогою нормативних вимог, мораль і право разом з тим завдяки особливостям цих норм є найбільшими стимуляторами подальшого розвитку активності» [13, с.133].

Аналізуючи співвідношення права і моралі, можна зробити висновок, що дотримання правових норм значною мірою зумовлюється тим, якою мірою вони відповідають вимогам моралі. Норми права не повинні суперечити позитивним засадам суспільства. Разом із тим вимоги суспільної моралі неодмінно враховувати державними органами при розробці нормативних актів держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Малахов В. А. Етика: курс лекцій : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / В. А. Малахов. – 6-е вид. – К. : Либідь, 2006. – 384 с.
2. Гетьман-П'ятковська І. А. Право та мораль: теоретико-правові проблеми співвідношення та взаємодії : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 / Гетьман-П'ятковська І. А. ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. – К., 2007. – 20 с.
3. Дюркгейм Э. О разделении общественного труда. Метод социологии / Э. Дюркгейм. – М. : Наука, 1991. – 805 с.
4. Павлова Т. С. Співвідношення моралі і права у філософії І. Канта (історико-філософський аналіз) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук : спец. 09.00.05 / Т. С. Павлова ; Дніпропетр. нац. ун-т. – Дніпропетровськ, 2007. – 20 с.
5. Бачинин В. А. Философия права и пресупления / В. А. Бачинин. – Х. : Фолио, 1999. – 607 с.
6. Філософський словник / за ред. В. І. Шинкарука. – 2-ге вид., перероб. і доп. –

К. : Голов. ред. УРЕ, 1986. – 800 с.

7. Сембрат А. Л. Моральне виховання старшокласників у навчально-виховному процесі гімназії : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.07 / А. Л. Сембрат ; Ін-т проблем виховання АПН України. – К., 2007. – 20 с.

8. Овсянкін Л. А. Мораль в системі економічної життєдіяльності людини і суспільства (соціально-філософський аспект) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філософ. наук : спец. 09.00.03 / Л. А. Овсянкін ; Ін-т вищої освіти. – К., 2003. – 20 с.

9. Шкурин А. И. Истоки становления нравственной культуры и их влияние на современную концепцию развития личности / А. И. Шкурин // Педагогіка, психологія та медіко-біологічні проблеми фізичного вихован-

ня і спорту. – 2004. – № 1. – С. 361–375.

10. Ігнатенко С. О. Підготовка майбутніх учителів фізичного виховання до формування моральних якостей молодших школярів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / С. О. Ігнатенко ; Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. – Одеса, 2007. – 21 с.

11. Гребеньков Г. В. Юридическая этика : учеб. пособие / Г. В. Гребеньков, Д. П. Фиолевский. – Донецк : ДИЭХП, 2002. – 171 с.

12. Философия : учеб. пособие [для высших учеб. заведений]. – Ростов н/Д : Феникс, 2002. – 576 с.

13. Якуба Е. А. Право и нравственность как регуляторы общественных отношений при социализме / Е. А. Якуба. – Харьков, 1970. – 208 с.

Євхутіч І. М. Мораль і право як суспільні інститути: проблеми осмислення в умовах побудови громадянського суспільства / І. М. Євхутіч // Форум права. – 2012. – № 1. – С. 289–295 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2012-1/12eimpgc.pdf>

Розкрито діалектичну єдність права і моралі, що ґрунтується на спільності соціально-економічних інститутів, культури, виховання, прихильності людей до ідеалів свободи, рівності та справедливості.

Євхутіч І. Н. Мораль и право как общественные институты: проблемы осмысления в условиях построения гражданского общества

Раскрыто диалектическое единство права и морали, которое основывается на общности социально-экономических институтов, культуры, воспитания, приверженности людей к идеалам свободы, равенства и справедливости.

Evhutich I.N. Morals and the Right as Public Institutes: Problems of Understanding in the Conditions of Creation of a Civil Company

The article deals with the analysis of dialectic unity of law and morality, which is based on the integrity of social and economic institutions, culture, education, adherence of people to the ideals of freedom, equality and justice.